

Politik Ekolojinin Karanlık Yüzü: Nazi Ekolojisi Üzerine Notlar

Hakan Olgun

Araştırma Görevlisi | Gazi Üniversitesi, Kamu Yönetimi

Liberal Düşünce, Cilt 14, Sayı: 56, Güz 2009, s. 197-213

III. Reich'da hayvanlara eziyet olmayacaktır

Adolf Hitler

Giriş

"Çevreci" deyince, genellikle çok masum, yeryüzündeki canlı yaşamına kendini adanmış, kesilen ağacın hesabını soran, türü yok olma tehlikesiyle karşı karşıya hayvanların ve endemik (yeryüzünün sadece belli bir bölgesinde yetişebilen) bitkilerin yaşamasını, laboratuardaki deney hayvanının haklarını savunan insanlar akla gelir. Çevrecilik de kendini savunamayan varlıkların haklarını ve çıkarlarını koruyan özgecil, kahramanca ve misyonerce bir faaliyet gibi görülür. Gerçekten de bu çevreci imajı çok büyük ölçüde doğrudur da. ...Ancak çevreci harekete biraz yakından bakıldığında, onun içindeki bazı bakış açıları, hiç değilse bazı varlıklara karşı ilgisiz ve merhametsizdirler. Çevrecilerin ilgi ve merhametinden nasibini alamayan bu canlı türlerinden biri ve başlıcası ... "insan"dır.¹

Almanya'da Naziler 1933 yılında iktidara geldiler ve 12 yıl süren totaliter bir diktatörlük kurdular. Bu zaman zarfında uyguladıkları yayılcı ve ırkçı politikalarla sadece İkinci Dünya Savaşı'nı tetiklemekle kalmadılar, aynı zamanda başta Yahudiler olmak üzere milyonlarca insanı toplama kamplarında soykırma uğrattılar. Sahip

Bu makale hakem incelemesinden geçmiştir.

¹ Hasan Ünder, *Çevre Felsefesi: Etik ve Metafizik Görüşler*, Ankara, Doruk Yayıncılık, 1996, s. 214'ten nakleden Yusuf Şahin, "Etik Ama Otoriter Bir Kavram: Kültürel Taşıma Kapasitesi", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt: 59, Sayı: 4, 2004, s. 196.

oldukları öjenist fikirler, onları hasta ve sakat bireyleri toplumdan ayıklama noktasına kadar götürdü. Dolayısıyla 20. Yüzyıl'ın birçok açıdan dehşet verici bir zaman dilimi olmasında Nazilerin önemli bir rol oynadıkları rahatlıkla söylenebilir.

Buna mukabil yine Nazilerin, tabiata karşı son derece hassas, hayvan haklarını şiddetle savunan ve organik tarım tekniklerini destekleyen insanlar olduklarını, dahası bu hassasiyetlerini bazı kanunî düzenlemeler vasıtasıyla hayata geçirdiklerini öğrenmek, muhtemelen birçoğumuzu şaşırtacak ve bizi bu insan düşmanı ve tabiat dostu yaklaşımların nasıl bir arada bulunabildiği hususunda düşünmeye sevk edecektir. Meseleye daha yakından bakıldığında ise Nazi madalyonunun bu iki yüzünün aslında birbiriyle çelişmedikleri, bilakis aynı kaynaktan beslendikleri kolaylıkla fark edilecektir.

Bu yazının konusunu, Nazilerin ekolojik fikirleri oluşturmaktadır. Yazıda öncelikle Nazi ekoloji anlayışının romantik ve bilimsel kökenleri ve daha sonra bu romantik tabiat algısı ile nasyonalist unsurların bir nevi karışımı olan ve Nazi dönemini önceleyen "kan ve toprak" ideolojisi ele alınacaktır. Bu ilk iki bölüm bize, Nazilerin insana karşı düşmanlıklarıyla tabiata düşkünlüklerinin nasıl el ele gidebildiği hususunda önemli ipuçları sağlayacaktır. Bunu müteakiben Nazi dönemindeki ekolojik uygulamaların, bilhassa çıkarılan doğa koruma yasaları ekseninde değerlendirilmesi yoluna gidilecek ve Nazi ekolojisi ile bugünün ekolojik fikirleri arasındaki ilişki üzerine yapılan tartışmalara yer verilecektir. Son olarak da Nazilerin tabiata dönüş söylemlerinin bir unsuru olarak "köycülük" yaklaşımı üzerinde durulacaktır.

1. Nazi Ekolojisinin Romantik ve Bilimsel Kökenleri

Zegers, akıldan kuşku duyulmasının ve ekolojik meselelere yaklaşımda insiyaki ve akıldışı olana önem atfedilmesinin, ekolojik düşünce tarihinde yer alan insan sevmeyen ve totaliter yaklaşımların esas sebebi olduğunu söylemektedir.² Ekolojik düşüncenin esas itibarıyla totaliterliğe meydelebilecek bir potansiyel taşımasının sebebi, insan eylemini bütünüyle muhayyel bir tabiat ekseninde tasarlama girişimini içermesidir.³ Horkheimer'a göre insan ne zaman tabiatı bir ilke hâline getirmişse, ilkel dürtülere de geri dönmüş, bu da insanı sosyal tahakkümün en barbarca biçimlerine götürmüştür.⁴ Meseleye bu zaviyeden bakıldığında görülecektir ki, Nazilerin totalitarizm ile ekolojik hassasiyetleri aynı potada eritmeleri ve bir yandan milyonlarca insana gaddarca muamele ederken diğer yandan da şaşırtıcı bir biçimde hayvan haklarının müdafiliğine soyunabilmeleri, yekdiğeriyle çelişkili gibi görünen, fakat son tahlilde insan aklını iğdiş etme ortak paydasında buluşan iki ana sebepten

² Peter Zegers, *Politik Ekolojinin Karanlık Yüzü*, Çev. Nihat Bekler, <http://www.geocities.com/radikalkararani/PolitikEkolojikKARANLIKUYUZU.htm>, Erişim: 14 Nisan 2008, s. 1.

³ Tuncay Önder, *Ekoloji, Toplum ve Siyaset*, Ankara, Odak Yayınları, 2003, s. 220.

⁴ Max Horkheimer, *Akil Tutulması*, Çev. Orhan Koçak, Altıncı Baskı, İstanbul, Metis Yayınları, 2005, s. 144.

zuhur etmiştir. Bunlardan ilki, nasyonalist motiflerle bezenmiş romantik bir tabiat tasavvuru, diğeri ise tabiat kanunlarını sosyal alana doğrudan tatbik etmenin bir neticesi olarak ortaya çıkan, bu kanunlara tâbi bir insan tasavvurudur.

A. Romantik Kökenler

Romantizm; 19. Yüzyıl'da, bilhassa edebiyat, müzik, resim ve tiyatrodaki ifadesini bulan sanatsal ve entelektüel bir harekettir. Böyle olmakla birlikte bu hareket, esasen 18. Yüzyıl'da sanayi kapitalizminin doğuşu ve yayılışıyla gerçekleşen büyük maddî ve sosyal değişimlere bir tepki olarak ortaya çıkmıştır. Bu değişim sürecinde üretim olgusu şehirlerde merkezileşmiş, tabiat bu üretimin gerçekleşmesini sağlayan bir meta derekesine düşmüş, daha önce eşine rastlanmadık biçimde büyüyen şehirler mahrumiyet ve sefaletin merkezleri hâline gelmişlerdi. Romantikler sanayileşmenin tabiatı çirkinleştirmesinden nefret ediyorlar, bu dönüşüm sürecinin ortaya çıkardığı yeni sosyal yapıyı kabullenemiyorlardı. Kendilerini, işçi sınıfından ve ticaretten büyük paralar kazanan yeni ve kaba burjuva sınıfından yukarıda görüyorlardı. Onlar için saygıyı hak eden kesim, tabiatla iç içe yaşayan geleneksel köylülerdi.⁵ Öte yandan bilimin, insanın karşılaştığı tüm fenomenleri açıklamakta yetersiz kaldığını düşünen Romantikler, hayatın sezgi, içgüdü ve duygularla kavranabilen veçhesini alabildiğine yüceltiyorlardı.⁶

Nasyonal Sosyalist ideolojinin merkezinde yer alan fikirler, bilhassa 19. Yüzyıl sonunda bütün Avrupa'yı etkisi altına alan ve aydınlanma⁷ karşıtı isyanın bir parçası olan romantik ve mistik bir tabiat anlayışından etkilenmiştir. Almanya'da bu isyan, romantizmin bu ülkede saldırdığı derin kök sebebiyle, diğer yerlere kıyasla farklı bir görünüm arz etmiştir. Pozitivizme karşı bu Alman tepkisi, bilimle değil ancak gizemli güçlerle vâkıf olunabilecek kozmik güçlerin varlığına duyulan inançla özel bir rabıta kurmuştur. Diğer yandan bu ideoloji şanlı Alman geçmişine harmanlanmış ve bu geçmişe romantik ve mistik bir açıklama yüklenmiştir.⁸

Nasyonal Sosyalizm'e temel olmak üzere romantik ve mistik bir dünya görüşünün ilk kurucuları olarak Paul de Lagarde (1827-1891), Guido von List (1848-1919), Alfred Schuler (1865-1923) ve hepsinden önemlisi Julius Langbehn (1851-

⁵ David Pepper, *Modern Environmentalism: An Introduction*, London and New York, Routledge, 1999, s. 189-191.

⁶ Pepper, *age*, s. 191.

⁷ Burada ele aldığımız mesele ile ilişkili olması açısından Alman Aydınlanması'nın kendine has karakterinden de bahsetmek yararlı olabilir. Çiğdem'in ifade ettiğine göre Aufklärung'un, tarihle başlangıçtan beri bir sorunu vardı: Aktüel zaman, tarihin, aklın tabiatı dönüştürerek elde edilebilen ideal bir modele uymadığını gösteriyordu. Dolayısıyla akıl tabiat arasındaki gerilimde, tabiata ve tabiatla yattığına inanılan gizil güçlere ve bu gizil güçlerin insan tarafından kullanılmasına daha çok önem verildi. Bu durumun Fransız Aydınlanması'nda baskın olan tarih anlayışıyla çeliştiğini ifade eden Çiğdem, bu anlayışta aklın kafesinde tutulan bir tarih kavramının egemen olduğunu, buna mukabil Herder ve Aufklärung'un, tarihi bu kafesten çıkararak tabiatın denetimine sokmaya çalıştıklarını belirtmektedir. Bu denetimde sadece tabii güçlerin katı determinizmi değil, "irrasyonel" öğelerin de etkinliği söz konusuydu. Bkz. Ahmet Çiğdem, *Aydınlanma Düşüncesi*, Dördüncü Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 2003, s. 88.

⁸ G. L. Mosse, "The Mystical Origins of National Socialism", *Journal of the History of Ideas*, Volume: 22, No: 1, Jan-Mar., 1961, s. 82.

1907)'i sayan Mosse, Langbehn'in, hareketin temel amacını "Almanları birer sanatçı hâline getirmek" sözleriyle net bir biçimde özetlediğini söylemektedir. Kuşkusuz burada kastedilen, mesleki anlamda bir sanat değil, "insan makinesi"ne karşı çıkan bir dünya görüşüdür. Bu dönüşüm için gerekli olan anahtar ise, Langbehn'e göre mistisizmdir. Tabiat romantizmi ve mistik, bu ideolojinin temellerini sağlamıştır.⁹

Bu ideolojiye göre tabiat manzarasının ihtiva ettiği mânâ sezgi vasıtasıyla anlaşılmalıydı. İnsanın ruhu bu kaynaktan akmalı ve insanı kendi halk topluluğuyla birliğe ulaştırmalıydı. Romantiklere göre modern medeniyetin kıskacındaki insanın temel kurtuluş yolu tabiat anaya dönmekten geçiyordu. Bu tarz fikirler, doğal olarak bir köylü kültürünün derinleşmesine yol açmıştır. Buna göre, bir parça da olsa kendi toprağının sahibi olan köylü, tabiatla kurduğu doğrudan ilişki vasıtasıyla dünyanın efendisi konumuna yükseliyordu. Takdire şayan bu köy hayatının karşısında ise soğuk rasyonalizmin mekânı olarak şehirler yer alıyordu.¹⁰

Romantizm düşüncesinin bu tarz fikirler ekseninde yaygınlık kazanmasında, 20. Yüzyıl'ın ilk otuz yılı itibarıyla Alman popüler kültürü üzerinde hayli etkili olan "Alman Gençlik Hareketi" (*Wandervögel*) son derece önemli bir rol üstlenmiştir. Onlar da entelektüalizmi, tabiata yakın olmanın mistik gücü lehine reddediyorlardı. Onlara göre de tabiatla kurulan rabıta, modern maddi kültürün sunî insanına karşı hakikî insanı yaratıyordu. Hareketin kurucusu olan Fischer'e göre ise romantizm, ırkçı temeldeki ulusal hislerin gerçek bir ifadesi mânâsına geliyordu.¹¹

İnsanla tabiat arasında tesis edilen bu organik tasavvur, anti-rasyonalist Romantiklerden ilham aldığı gibi, çelişkili gibi görünmekle birlikte, Darwin'le beraber tüm Avrupa'ya yayılan pozitivist tabiat bilimlerinden de hayli etkilenmiştir.

B. Bilimsel Kökenler

Nazilerin ekolojik fikirlerinin oluşmasında en etkili isim olarak, ekoloji tarihine hem önemli hem de tartışmalı bir katkısı olan Ernst Haeckel gösterilmektedir. "Ekoloji" kavramı ilk olarak 1866'da Haeckel tarafından kullanılmıştır. Kavramın kullanımı, 19. Yüzyıl'da, holistik bir biyolojiye doğru gerçekleşen bir anlayış değişimini ifade etmektedir. Haeckel, kavramı kullanırken aslında organizmaları ve onları saran çevreyi birbirine bağlayan bir ağı kastediyordu. Onun kavrama getirdiği tanım; "organizma ve çevresi arasındaki ilişkinin bilimi"ydi.¹²

Haeckel'in, bazı politik neticeler de doğuran ekoloji anlayışının üç temel unsuru vardı. İlk olarak Haeckel, kâinatın bütüncül ve dengeli bir organizma olduğunu düşünüyordu. Kâinattaki tüm varlıkların aynı tözden oluştuğunu belirten Haeckel,

⁹ Mosse, *agm.*, s. 82.

¹⁰ Mosse, *agm.*, s. 83.

¹¹ Mosse, *agm.*, s. 94.

¹² Anna Bramwell, *Ecology in the 20th Century: A History*, New Haven and London, Yale University Press, 1989, s. 40.

madde ve kuvvetin birliğine dayanan monistik maddeci bir görüş geliştiriyordu. İkinci olarak, Haeckel'e göre insan ve hayvan aynı doğal statüye sahipti. Ona göre Hıristiyanlık, insanı tabiatın ve hayvandan üstün tutarak hem insanın tabiata yabancılaşmasına sebep oluyor ve hem de diğer organizmaları hakir görüyordu. Son olarak da Haeckel, tabiatın hakikatin kaynağı olduğunu ve bu hâliyle de, insanın yegâne kılavuzu olması gerektiğini söylüyordu. Ona göre toplum, doğal dünyanın bilimsel olarak gözlenmesi neticesinde elde edilen veriler ekseninde yeniden düzenlenmeliydi. Haeckel doğaya tapınmanın ve onun kurallarına boyun eğerek yaşamının akıllıca olduğunu düşünüyordu.¹³

Daniel Gasman'a göre, Haeckel'in ve monizmin Nazilerin ekolojik fikirleri üzerinde önemli tesirleri olmuştur. Bu tesir, Haeckel'in takipçilerinden Wilhelm Bölche'nin Sosyal Darwinizmiyle ve Norveçli kâşif Fridtjof Nansen'in tabiatı yüceltişi ve Hıristiyanlık öncesi Kuzey Avrupa kültürünün özel unsurlarını vurgulamasıyla gerçekleşmiştir. Gasman, Hitler'in aynı zamanda mistik doğacı Edgar Dacque'nin "*Primeval World, Saga and Humanity*" kitabına da ilgi duyduğunu söylemektedir. Dacque'nin adı geçen eserde yer alan ve evrim, biyoloji ve insan kültürü arasındaki rabıtayı vurgulayan fikirlerinin Hitler tarafından tasvip edildiği ve bu fikirlerin, Hitler'in Alman biyolojik üstünlüğünün korunması ve sürdürülmesine ilişkin inancını oluşturduğunu iddia etmektedir.¹⁴

Gasman'a göre Haeckel'in, insanı hayvandan ayıran metafiziksel hiçbir farkın olmadığını varsayan Darwin monizmi, ırkçı bir ideolojiye kapı aralamıştır. Nitekim kendisi de keskin bir antisemitist olan Haeckel'in monistik düşünceleri ve ırkçı görüşleri birçok Nazi tarafından kabul görmüştür.¹⁵

Hitler'in fikirleri üzerinde bilhassa Sosyal Darwinizm'in önemli tesirleri olmuştur. Darwin'in, evrim sürecinde içinde bulunduğu ortama/çevre şartlarına en iyi intibak edebilen türlerin hayatta kalabileceğini, bunu yapamayan türlerin ise yok olacağını ifade eden "doğal ayıklanma" teorisinin sosyal alana tatbiki neticesinde ortaya çıkan Sosyal Darwinizm, insanın özünde rekabetçi ve saldırgan bir varlık olduğunu iddia etmektedir. Dolayısıyla sosyal alanda da, çevresine en iyi intibak eden insan ayakta kalacak, geri kalanlar yok olmaya mahkûm olacaklardır. Naziler bu teorideki "tür" kavramının yerine "ırk" kavramını koymuşlar ve böylelikle bir yandan "öjenist" (ırkı ıslah etmeye dönük) fikirlerine, diğer yandan da hayat sahasını (*Lebensraum*) genişletme ve bu bağlamda bilhassa Doğu Avrupa'yı işgal etme girişimlerine kendilerince bilimsel bir meşruiyet sağlamışlardır.

¹³ Bramwell, *age*, s. 43.

¹⁴ Brian Keith-Smith, "The Cultural Impact of Green Thought Under National Socialism: The Case of Lothar Schreyer", *Green Thought in German Culture –Historical and Contemporary Perspectives-*, (ed.) Colin Riordan, University of Wales Press, 1997, s. 74.

¹⁵ Robert J. Richards, *Myth 19 –That Darwin and Haeckel Were Complicit in Nazi Biology*, <http://home.uchicago.edu/~rjr6/articles/Myth.pdf>, Erişim: 27 Eylül 2009, s. 1.

Kavgam'dan nakledilen şu satırlar, Hitler'in sağlıklı bir ırk hususundaki kaygısını ifade etmektedir:

"...çünkü asıl doğurma yetisi, doğum sayısı azalır azalmaz, en kuvvetlilerin ve en sağlamların kalmalarını sağlayan doğal hayat mücadelesinin yerine, en hastalıklıları ne pahasına olursa olsun "kurtarmak" merakı yerleşir. Tabiatın iradesi böyle küçümsendikçe, gittikçe berbat bir hâl alacak bir neslin çekirdeği oluşur".¹⁶

Aşağıdaki alıntı ise Hitler'in, "hayat sahası"nı genişletme girişimlerine meşruiyet sağlayan, Sosyal Darwinizm'den mülhem fikirlerini açıkça ortaya koymaktadır:

"İnsanların sürekli artan ihtiyaçları karşısında, bir zaman gelecek ki, artık topraktan daha fazla ürün almaya imkân kalmayacaktır. Kıtlığın bir süre sonra ortaya çıkması kaçınılmazdır... Fakat bu durumdan şikâyetçi olanlar, yaşamaları için gereken toprağı elde etmeye gücü yetmeyen ırklardır. ...Doğa, siyasî sınırlar tanımaz. O, canlı yaratıkları yeryüzünde yan yana koyar ve kuvvetlilerin serbest eylemlerini seyrederek. Cesaret ve eylem konusunda en kuvvetli olan tabiatın soylu çocuğı, yaşamak hakkını elde edecektir".¹⁷

Nazilerin ekolojik fikirlerinin merkezini, kan ve toprak (burada "kan", "ırk" olarak anlaşılmalıdır) arasında var olduğunu düşündükleri mistik bir bağ işgal ediyordu. Onlara göre üstün Alman ırkının, gücünü ve sağlığını muhafaza edebilmesi için toprakla kurulan bu ilişki son derece önemlidir. Bu ise, en iyi ifadesini bir ideoloji olarak "*Blut und Boden*"de buluyordu.

2. Müfrit Bir İdeoloji Olarak "*Blut und Boden*"

Blut und Boden (*Kan ve Toprak*) ifadesi, belirli bir ideolojik formülasyon olarak 1920'lerin ortalarında icat edildi. Bununla beraber kavramın esas kaynağının, 19. Yüzyıl ortalarından itibaren Almanya'da belirginleşen *völkisch* (nasyonalist, milliyetçi-halkçı) inanç ve fikirler olduğu söylenebilir. Bu düşüncenin merkezinde, ulusal topluluğı birbirine bağlı, organik bir varlık olarak gören naturalistik bir tasavvur söz konusuydu. Buna göre *volk* (halk), doğal ekolojinin önemli bir parçasıydı. Tabiatla bu varoluşsal bütünleşme Volk's Naturbedingtheit veya doğal determinasyon olarak anılabilir. Bütün doğal organizmalar gibi *volk* da hayat güdüsünü

¹⁶ Adolf Hitler, *Kavgam*, İstanbul, MDS Yayınları, Baskı Yılı Yok, s. 140. Nazi rejimi, "berbat" bir neslin önüne geçmek adına, başta Yahudiler olmak üzere, "aşağı ırklara mensup" olarak nitelediği insanların evliliklerini yasaklıyor, tüm evlilik ve üremelere sıkı bir devlet kontrolü getiriyor ve Alman halkının ırksal saflığına tehdit olabilecek toplum üyelerinin kısırlaştırılması politikasını uyguluyordu. Bkz. Gesine Gerhard, "Breeding Pigs and People for the Third Reich -Richard Walther Darré's Agrarian Ideology", *How Green Were the Nazis?: Nature, Environment and Nation in the Third Reich*, (Ed.) Franz-Josef Bruggemeier, Mark Cioc, Thomas Zeller, Ohio University Press, Athens-Ohio, 2005, s. 132. Fakat Nazilerin sağlıklı bir ırk yaratma amacıyla başlattıkları bu sosyal mühendislik projesi daha da korkunç görünüm alabiliyordu. Nitekim Naziler, "değersiz yaşamlar" olarak niteledikleri sakatları, zekâ özürlüleri ve doğuştan suçlu olarak kabul edilenleri, muhtelif merkezlerde ortadan kaldırıyorlardı. Bkz. Zygmunt Bauman, *Modernite ve Holocost*, Çev. Süha Sertabiboğlu, İstanbul, Versus Kitap, 2007, s. 98.

¹⁷ Hitler, *age.*, s. 141-142.

ve enerjisini bu karşılıklı ekolojik bağlantılardan sağlıyordu.¹⁸ *Volk* ve tabiat arasındaki bu birbirini tamamlama ve bu hakiki birlik ihtiyacı, ancak toprağa bağlanarak, kök salarak giderilebilirdi. Bu köklülük olgusu bir yandan manevî ve mecazi bir anlam taşırken, diğer yandan maddî bir anlamı, kelimenin gerçek anlamıyla toprağa kök salmayı ihtiva ediyordu.¹⁹

Staudenmaier, kan ve toprak arasındaki birlikteliği tesis etmede iki 19. Yüzyıl figürünün önemli bir rol üstlendiklerini söylemektedir. Bu isimler Ernst Moritz Arndt ve onun öğrencisi olan Wilhelm Heinrich Riehl'dir. Arndt, Almanya'da en çok fanatik düzeydeki nasyonalizmi ile tanınmakla birlikte, daha sonra üzerinde duracağımız "köycülük" yaklaşımının da kurucusudur. Arndt'ın çevreciliği, onu şiddetli bir yabancı düşmanlığına sevk eden nasyonalizmi ile iç içe geçmiş ve ekolojik duyarlılığı her zaman Alman toprağı ve insanının menfaatlerini ele alan terimlerle ifade edilmiştir. Melezleşmeye karşı çılgınca polemikleri, Germen ırkının saflaşmasına ilişkin talepleri ve Fransız, Slav ve Yahudi karşıtı tanımlamaları, düşünce dünyasının her yanında göze çarpmaktadır.²⁰

Riehl ise, kan ve toprak arasındaki bu uğursuz birlikteliği daha da ileriye götürmüştür. 1853'te kaleme aldığı ve "yaban dünyanın hakları için mücadele çağrısı" ile bitirdiği "Alan ve Orman" adlı makalesinde dahi nasyonalist yaklaşımlar genel havayı belirlemektedir: "Ormanları, sadece soğuk kış günlerinde sobalarımızın odunsuz kalmaması için değil, insanların yaşam nabızları sıcak ve neşeli bir şekilde atсын, böylelikle Almanya Alman olarak kalabilsin diye korumalıyız".²¹

Doğa korumacılığını "kan ve toprak" arasında varsaydığı ilişki bağlamında ifade eden bir diğer isim de Walter Schoenichen'di. 1926 yılında Prusya Doğal Anıtları Koruma Bakanlığı'nın başı olarak Schoenichen, "ırksal-öjenik çöküş, halkımızı tehdit ediyor" diyerek uyarıda bulunuyordu. Schoenichen 1933'te Nazi Partisi'ne katıldı ve bu onu, doğa koruma hareketinin en önde gelen Faşistlerinden biri yaptı. Ona göre ormanlık alanları ve çayırlarıyla anavatanın tabiatı Alman halkının özünü oluşturuyordu ve yeni halk topluluğunun var oluşu için Alman ırkının bu tabiat sever ruhu son derece büyük bir önem taşıyordu.²²

¹⁸ Mark Bassin, "Blood or Soil? The Völkisch Movement, the Nazis, and the Legacy of Geopolitik", *How Green Were the Nazis?: Nature, Environment and Nation in the Third Reich*, (Ed.) Franz-Josef Bruggemeier, Mark Cioc, Thomas Zeller, Ohio University Press, Athens-Ohio, 2005, s. 206.

¹⁹ Bassin, *age.*, s. 206.

²⁰ Peter Staudenmaier, "Faşist Ekoloji: Nazi Partisinin "Yeşil Kanadı" ve Faşist "Ekoloji"nin Tarihsel Kökenleri", Çev. Ahmet Atıl Aşıcı ve Sezgin Ata, *İskenderiye Yazıları*, Sayı: 24, Ocak-Şubat 2000, s. 17-18.

²¹ Staudenmaier, *age.*, s. 18. Ayrıca Klages ve Heidegger gibi Nazi ekolojisiyle ilişkili diğer isimler için bkz. Staudenmaier, *age.*, s. 20-21.

²² Charles E. Closmann, "Legalizing a Volksgemeinschaft: Nazi Germany's Reich Nature Protection Law of 1935", *How Green Were the Nazis?: Nature, Environment and Nation in the Third Reich*, (Ed.) Franz-Josef Bruggemeier, Mark Cioc, Thomas Zeller, Ohio University Press, Athens-Ohio, 2005, s. 27.

Bu tip ırk temelli inançları paylaşan birçok korumacı, diğerlerinin korumaya dönük anlayışlarını, doğa korumacılığının dar bir konsepti olarak görüyorlardı. Şair ve natüralist Hermann Löns, bu dar anlayışı ilk eleştirenler arasındaydı. Löns, 1906'da; "Doğa koruma hareketi, tüm halkın sağlığını korumaya, ulusu güçlendirmeye ve ırkın refahını ve başarısını sağlamaya dönük bir mücadele olmalıdır. Tabiattaki nesnelere, örneğin nadir bulunan bir kaya parçasını veya benzerlerini tek tek korumaya çalışmak, toplumun geneli için çok küçük bir mânâ ifade eder..."²³ diyordu.

Gerçekten de dönemin çevre koruma hareketlerinin üzerindeki bu nasyonalist hava son derece dikkat çekicidir. Ormanlık alanların korunması ile ilgili olarak 1923'te kaleme alınmış bir çalışmadan yapılan şu alıntı, her cümlesinde bu havayı açık bir biçimde hissettirmektedir:

"Her Alman'ın kalbinde, mağaralarıyla ve kayalıklarıyla Alman ormanlarına, suyuna ve rüzgârına, efsanelerine ve masallarına, şarkıları ve ezgileriyle evine, vatanına duyduğu güçlü bir özlem vardır; her Alman'ın ruhunda Alman ormanları tüm uçsuz bucaksızlığı, tüm zenginliği ve güzelliği ile yaşar, dalgalanır. Alman olmanın özü, Alman olmanın ruhu ve Alman özgürlüğünün kaynağıdır bu. Bu sebeple, yaşlılar ve gençlerin hatırına Alman ormanlarını koruyun ve yeni kurulan Alman Ormanlarını Koruma Derneği'ne üye olun."

"Alman" sözcüğünün bunca çok tekrarlanması ve ormanın bu mistik anlatımı, natüralizm ve nasyonalizm arasında nasıl sıkı bir ilişki kurulduğunu açıkça göstermektedir.²⁴ Böylece dönemin doğa korumacıları, Almanya'nın doğal değerlerini korumanın, Alman ırkının sağlığını korumakla eşdeğer olduğunu düşünüyorlardı. 1920'lerin zorlu ekonomik ve politik ikliminde, doğa koruma hareketinin üyeleri bu tarz bir ekolojik anlayışı benimsemişler ve kendilerini *völkisch* fikirlerin içinde bulmuşlardır.

3. Naziler ve Ekoloji

Völkisch bir doğa koruma hareketi üyesi olarak Schoenichen, hareketin Nazizmle tutarlı, ırkçı bir eko-Faşizme yönelmesinde önemli bir rol üstlenmiştir. 1928'de başına geçtiği "*Doğa Koruma*" dergisinin adını "*Alman Anavatanının Tüm Dostları*" gibi siyasi bir adla değiştiren Schoenichen, derginin 1933'te, Nazilerin iktidara gelişinden hemen sonra çıkan bir sayısında, bir kır yolunda elinde Nazi bayrağı taşıyan gençleri kapak resmi olarak seçiyordu. Aynı sayıda çıkan bir makalesinde ise dünya görüşü, cinsel özellikler ve tabiatla ilişkiler açısından Aryanlarla Aryan olmayanlar arasındaki temel ve telâfi edilemez farklar üzerinde duran Schoenichen'e göre tabiatı koruma meselesiyle Nasyonal Sosyalizm arasında sıkı bir ilişki vardı. Zira *Führer* (Adolf Hitler), temeli kan ve topraktan, hayatın ilksel

²³ Closmann, *age*, s. 26-27.

²⁴ Staudenmaier, *age*, s. 21.

güçlerinden, Alman ırkına en uygun ruhtan müteşekkil yeni bir halk topluluğu (*Volksgemeinschaft*) arzuluyordu.²⁵

Brandenburg doğa koruma komisyonu üyesi Hans Klose ise Nazilerin iktidarı ele geçirmesiyle birlikte Nasyonal Sosyalist Almanya'nın, doğa koruma meselesini geçmişe kıyasla daha ciddi biçimde ele alacağını söylüyordu. Klose ve onun gibi düşünenlerin iyimser olmaları için gerçekten de pek çok sebep vardı. Zira birçok Nasyonal Sosyalist lider doğa korumacılığını ve çevreye duyarlı alan kullanımını planlamasını gönülden destekliyordu. Her şeyden önce Nazi Partisi'nin yeşil kanadı, bugünün organik tarım uygulamalarının da habercisi olan biyodinamik tarım deneylerini teşvik eden Tarım Bakanı Richard Walther Darré ve Hitler'in vekili Rudolf Hess gibi isimleri ihtiva ediyordu. Walter von Keudell, rejimin ilk yıllarında Alman ormancılığının başı olarak, sürdürülebilir ormancılık yöntemlerinin uygulanmasını savunuyor, Alman karayolları müfettişi ve yeni "Autobahn" sisteminin başmühendisi olan Fritz Todt, otoban inşaatlarının tabiata zarar vermemesini sağlamak amacıyla peyzaj mimarı Alwin Seifert'i istihdam ediyordu.²⁶ Hitler ve Nazi ileri gelenlerinden Heinrich Himmler -ki ikisi de vejetaryendiler- deney için canlı hayvan kesimini yasaklayan bir kanun hazırlaması hususunda bakan Hermann Göring'i teşvik ediyorlardı. Nitekim Göring, her ne türde olursa olsun hayvan kesimini bütün Prusya'da yasaklayan bir emir yayınladı. İlerleyen dönemde rejim, çevre korumayla ilgili bir dizi tedbir daha aldı. Bu tedbirler; Kasım 1933 Hayvanları Koruma Kanunu²⁷, Ocak 1934 Ormanları Koruma Kanunu ve Temmuz 1934 Av Kanunu ile alınmıştır.²⁸

Haziran 1935'te ise Alman Nasyonal Sosyalist Diktatörlüğü, sanayileşmiş dünyanın en geniş kapsamlı doğa koruma kanunlarından birini çıkardı. Reich Doğa Koruma Kanunu (*Reichsnaturschutzgesetz -RNG*), çıkarıldığı dönem itibarıyla birçok açıdan dikkat çekiciydi. Kanun tüm kırsal alanların korunması imkânını yarattığı gibi, ekonomik kalkınmanın kırsal alanlar üzerindeki yıkıcı etkilerini önleme imkânını da sağlıyordu. Öte yandan kanun, büyük inşaat projelerinin gerektirdiği alan kullanımı değişikliği taleplerinin, hükümet yetkililerinin denetiminden geçmesini de salık veriyordu.²⁹

²⁵ Michael E. Zimmerman, *Ecofascism: An Enduring Temptation*, <http://www.colorado.edu/ArtsSciences/CHA/profiles/zimmpdf/ecofascism.pdf>, Erişim: 26 Şubat 2009, s. 7.

²⁶ 1933-1940 yılları arasında inşa edilen 3700 kilometrelik otoban ağının (Reichsautobahnen), insanların tabiatla iç içe olmalarını sağlayacak bir fırsat sunduğu düşünülüyordu. Bu bağlamda peyzaj mimarları ve otoban plancıları, otobanları, tabiatın akıcı bir biçimde temaşa edilmesine uygun hâle getirebilmek için seferber oluyorlardı. Bkz. William H. Rollins, "Whose Landscape? Technology, Fascism and Environmentalism on the National Socialist Autobahn", *Annals of the Association of American Geographers*, Volume: 85, No: 3, September-1995, s. 498-500.

²⁷ Horkheimer'a göre, Nasyonal Sosyalizm'in hayvanları koruyan bir rejim olarak övünmekle güttüğü yegâne amaç; birer doğal yaratık olarak görülen o "aşağı ırkları" daha da aşağılamaktır. Bkz. Horkheimer, *age*, s. 128.

²⁸ Thomas M. Lekan, *The Nation in Nature: Landscape Preservation and German Identity 1885-1945*, President and Fellows of Harvard College, 2004, s. 156-157.

²⁹ Closmann, *age*, s. 18.

Schoenichen'e göre Nasyonal Sosyalistlerin çıkardığı doğa koruma kanunları, sadece Almanların sosyo-ekonomik refahlarını artırmakla kalmıyor, ama aynı zamanda halkın ruhunu (*volksgeist*), çürümeye yol açan yabancı tesirlerden ve modernist düşünce ve tavırlardan da korumak gibi yüksek bir amaca hizmet ediyordu.³⁰ Gerçekten de 1935 Reich Doğa Koruma Kanunu'nda hem kültürel olan ile doğal olanın romantik bir bileşimini, hem de "halkın ruhunda çürümeye yol açan tesirlerden biri" olarak ekonomik modernleşmeye duyulan tepkiyi okumak mümkündür:

"Eskiden olduğu gibi bugün de doğa, ormanlarda ve kırlarda, nostaljik coşkunun, sevincin nesnesi ve Alman halkının yeniden canlanmasının aracıdır.

Ulusal kırsalımız, ilk zamanlara kıyasla derinlemesine bir şekilde değişikliğe uğramış, bitki örtüsü de tarım ve orman sanayileri tarafından, aynı zamanda da toprağın tek yönlü olarak birleştirilmesi ve yalnızca kozalaklı ağaçların yetiştirilmesi sonucu, çok çeşitli tarzlarda bozulmuştur. Doğal yaşam ortamının daralmasıyla eşzamanlı olarak, ormanları ve kırları canlandıran hayvan topluluğu da çeşitliliğini yitirmiştir.

Bu değişiklik çoğu kez ekonomik zorunluluklar sonucu olmuştur. Bugün Alman kırsalındaki böylesi bir çöküşün entelektüel, ama aynı zamanda da ekonomik zararları konusunda da açık bir bilinç oluşmuştur..."³¹

Kuşkusuz Nazi Almanya'sının doğa koruma kanunları, tarihçiler arasında ciddi bir tartışma konusu oldu. Acaba bu zalim diktatörlük, tabiatı korumak için gerçekten ilerici bir tutum mu takınmıştı, yoksa bu korumacı yaklaşım, uyguladıkları ırkçı politikaları perdelemek gibi bir fonksiyon mu üstlenmişti? Anna Bramwell, *Blood and Soil* (1985)'de, Nasyonal Sosyalist ideoloji ile bugünün "yeşil" fikirleri arasında doğal bir bağ olduğunu ileri sürmektedir. Zira ona göre, örneğin Nazi Tarım Bakanı Richard Walther Darré organik tarımı ilk destekleyenler arasındaydı, düşük düzeyde bir teknoloji kullanımı taraftarıydı ve bu özellikleriyle "yeşillerin babası" sıfatını ziyadesiyle hak ediyordu. Benzer biçimde Simon Schama, *Landscape and Memory* (1995)'de, Nazilerin sözde üstün ırksal özellikleriyle Alman toprağı arasında var olduğuna inandıkları bağın, barbarlık ve tabiata saygı arasında uğursuz bir rabita yarattığını iddia ediyordu.³²

Diğer bazıları ise Nazizm ile tabiat arasında kurulan bu kuvvetli bağı ikna edici bulmamaktadır. Meselâ Raymond Dominick, Nazi fikirleri ile bugünün çevreciliği arasında irtibat kurma çabalarının, bugünün yeşillerinin tarihini ve dünya görüşünü ancak üstünkörü anlamakla eşdeğer olduğunu söylemektedir. Ona göre, *RNG*'nin

³⁰ Zimmerman, *age*, s. 8.

³¹ Luc Ferry, *Ekolojik Yeni Düzen -Ağaç, Hayvan ve İnsan*, Çev: Turhan Ilgaz, Birinci Baskı, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2000, s. 144-145. Doğal olanın kültürel olanla romantik bileşiminin bir diğer örneğini de Av Kanunu'nda görmek mümkündür. Nitekim burada da yabani doğa, bütün medeniyetleri önceleyen bir veri olmak yerine Almanya'nın kültürel varlığı olarak tanımlanıyor, kültürel bir gösterge olarak doğa sevgisi ise, Germaniğe has irsi bir özellik gibi sunuluyordu. Bkz. Ferry, *age*, s. 149-150.

³² Closmann, *age*, s. 19.

taslağını hazırlayanların, Nazilerle örgütsel bağları söz konusu değildi, ancak zayıf ideolojik bağları söz konusuydu. Tabiatı koruma meselesiyle ilgilenen Nazi ileri gelenleri ise, popüler koruma yasalarını sadece propaganda için birer malzeme olarak kullanıyorlardı. Edeltraud Kluebing da benzer biçimde III. Reich'in kendini tabiatı koruma meselesine adanmış olduğu iddiasını reddetmektedir. Ona göre ordunun ihtiyaçları, savaş dönemi Alman ekonomik talepleri ve büyük yol inşa projeleri, *Naturschutz (Doğa Koruma)* kanunlarının muhtemel yararlarını baltalamıştır.³³

Closmann'a göre ise her iki cihetteki görüş de Nazi doğa koruma kanunlarının yüzeysel bir açıklamasını vermektedir. Aslına bakılırsa, örneğin *RNG*, çıkarıldığı 1930'lu yıllar göz önüne alındığında, doğa korumayla ilgili ilerici fikirler ihtiva eden bir kanundu. Fakat aynı zamanda Nasyonal Sosyalist dünya görüşünün ana öğelerini de ziyadesiyle barındırıyordu. Nazi doğa korumacılarının ifadeleri, görünüşte ideolojik olmayan bir kanuna ideolojik bir muhteva aşıyordu. Dahası hükümet yetkilileri, *RNG* de dâhil olmak üzere, doğa koruma politikalarını İkinci Dünya Savaşı boyunca Avrupa'da işgal ettikleri yerleri de kapsayacak şekilde genişletmeye çaba gösterdiler. Nazilerin bu girişimleri, tabiata saygı adı altında ırkçılığı ve diğer ulusları sindirmeyi de beraberinde getiriyordu.³⁴

Zimmerman'a göre de Nazi yeşil ideolojisi, birçok bakımdan, Bismark'ın başlattığı sanayileşme hamlesinden önceki sözde güzel zamanlar için nostaljik bir çağrıydı. Kırsal hayatın yüceltilmesi, bir yandan Hitler'in iktidarı ele geçirmesinde, diğer yandan da onun topyekûn bir endüstriyel ve askerî seferberlik amacını perdelemesinde önemli bir misyon üstlenmişti. Fakat Nazilerin tabiata karşı bu pozitif fikir ve tutumları, salt politik ve pragmatik kaygılardan kaynaklanmıyordu. Zira birçok Nazi, sağlıklı bir toprakla sağlıklı bir ırk arasında gerçekten bir bağlantı olduğunu düşünüyordu.³⁵

Genel olarak Naziler'in ekolojik anlayışları bu şekilde özetlenmişken, burada Hitler'in ekoloji anlayışı için ayrı bir parantez açmak ve doğa koruma kanunlarını bizzat kendisinin talep etmesine rağmen, onu ilgilendiren esas meselenin "doğa koruma"dan ziyade "*lifeboat ethic*" olduğunu ifade etmek yararlı olur. Bu kavramın ifade ettiği temel prensip, doğal kaynak miktarının mutlak biçimde sınırlı olduğu, bu miktarın ancak belli sayıdaki bir nüfusu taşıyabileceği, kaynaklara ulaşmak isteyenlerin sayısı azalmadan/azaltılmadan, kaynaklara ulaşmada bir adâlet sağlanamayacağı hususudur.³⁶ Gerçekten de Hitler'in ekoloji anlayışının merkezini, ırkçılık ve hayat sahasının genişletilmesi meselesi işgal ediyordu. Zira ona göre Almanya'nın en bü-

³³ Closmann, *age*, s. 19.

³⁴ Closmann, *age*, s. 20.

³⁵ Zimmerman, *age*, s. 12-13.

³⁶ David Pepper, *The Roots of Modern Environmentalism*, London, Routledge, 1986, s. 205. "Lifeboat" kavramı cankurtaran simidi mânâsına gelmekte ve tabii kaynakların taşıma kapasitesine vurgu yapan bir metafor olarak kullanılmaktadır. Bkz. Şahin, *age*, s. 205.

yük çevre meselesi, büyüyen nüfusu ve sınırlı “hayat sahası” arasındaki dengesizlikti. Hitler'e göre tabiat, insan ırklarını, kaynaklar ve toprak için yapılan ve hiç bitmeyen bir mücadele süresince ayıklayacak ve güçlü olanın ayakta kalmasını sağlayacaktı. Hitler, bu tip mücadelelerde sadece saf ırkların galip geleceği gerçeğini tabiatın dikte ettiğini söylüyor ve Almanya'nın savaş sonrası yaşadığı politik, ekonomik ve kültürel alt-üst oluşları ırksal yozlaşmaya bağlıyordu. Ona göre Almanlar, ırkların karışmasını ve zayıf olana yardım elini uzatmayı yasaklayan acımasız ve uzlaşmaz tabiat kanunlarını unutmuş olmalarının ağır faturasını ödüyorlardı.³⁷

Nazilerin ekolojik hassasiyetlerinin, süreç boyunca tam mânâsıyla hayata geçirildiğini ileri sürmek mümkün değildir. Zira belirtildiği üzere, Naziler bir yandan tabiatı yüceltirken ve peş peşe koruma yasaları çıkarırlarken, diğer yandan Hitler'in yayılcı politikalarının bir gereği olarak ağır sanayi yatırımları yapıyorlar ve ülkeyi bir otoban ağı ile örüyorlardı. Dolayısıyla Naziler, hem güçlü bir çevre koruma anlayışını, hem de buna karşı Hitler'in sanayi hamlelerinde tecesüm eden büyük bir direnci bünyelerinde barındırıyorlardı. Bu bağlamda Nazi ileri gelenlerinin, ekolojik mesele söz konusu olduğunda, yekpare bir yapı arz etmediklerini söylemek isabetli olur.

Bununla beraber, savaşın ve soykırımın ortalarında dahi bu ekolojik hassasiyeti ısrarla sürdüren ve kimi uygulamalarla hayata geçirmeye çalışan Nazi ileri gelenleri de vardı. Nitekim Himmler, başta Yahudiler olmak üzere aşağı ırktan oldukları düşünülen milyonlarca insanın toplandığı ve katledildiği, içinde *Dachau* ve *Auschwitz*'in de bulunduğu en berbat toplama kamplarında bir organik çiftlikler ağı kurabiliyordu. Nazilerin tabiata saygıları ile insanı aşağılamaları âdetâ el ele gidiyordu.³⁸

4. Bir “Tabiata Dönüş” Retoriği Olarak Köycülük

1928'den önce *NSDAP* (*Nasyonal Sosyalist Alman İşçi Partisi*), küçük şehirlerde yaşayan Alman alt-orta sınıftan desteğini çekti ve politik tabanını işçi sınıfından oluşturmak gibi bir tercihe yöneldi. Ne var ki, 1928 seçimlerinde elde edilen zayıf neticenin akabinde Darré, hedef kitle olarak köylü sınıfını tercih etmenin, partinin menfaati açısından daha isabetli olduğu hususunda Hitler'i ikna etmeyi başarmıştır. Fakat belirtmek gerekir ki Darré, köylü sınıfını salt pragmatik bir kaygıyla önemsiyor değildi. Bilakis ona göre köylüler Alman ulusunun yegâne omurgasını teşkil ediyorlardı. Ulusun hayatını idame ettirebilmesi, Alman toprağının ve kırsal sağlığına göbekten bağlıydı. Ona göre büyük şehirler köylüyü kırdan koparan, onları, ulusla ve toprakla bağını kesmiş ve yabancılaşmış proleterlere dönüştüren ve böylece yoksulluk ve felâketin kucağına atan verimsiz makinelerden ibaretti.³⁹

³⁷ Lekan, *age*, s. 158.

³⁸ Peter Staudenmaier, *Encyclopedia of World Environmental History*, Cilt: 2, 2003, s. 519.

³⁹ Lekan, *age*, s. 160.

Aslında şehre karşı bu tavrı Hitler'in yazdıklarında da görmek mümkündür. Onun şehre karşı bu menfi tutumunda iki faktör ön plana çıkmaktadır. Bunlardan ilki şehri bir sefalet merkezi olarak görmesidir. Nitekim "Kavgam" da, şehirlerdeki işsizlik ve sefaletle şahit oldukça, insanları büyük bir tutkuyla kendine çeken, sonra da şiddetle ezen o birkaç milyon nüfuslu şehirlere karşı duyduğu kinin arttığını ifade etmektedir.⁴⁰ Hitler'i bilhassa büyük şehirlere karşı tavrı almaya iten ikinci faktörse, bu şehirlerin sahip olduğu kozmopolit yapılarıdır. Hitler; Çeklerin, Rumenlerin, Sırp- ların ve Yahudilerin, bir monarşi başkenti olarak Viyana'da oluşturdukları o ırk ala- şımından tiksindiğini açıkça ifade ediyordu. Bu kozmopolit şehir ona, âdeta nikâh düşmeyen akrabalar arasında meydana gelmiş bir evlilik gibi görünüyordu.⁴¹

Dolayısıyla Nazi ideolojisinde son derece güçlü köycü temayüllerin söz konu- su olduğu söylenebilir. 19. Yüzyıl Almanyası'nın *völkisch* ideolojisinin entelektüel mirası, iki savaş arasında Almanya'da böylesi bir akımın ortaya çıkışını olağan- laştırmıştır. Nasyonal Sosyalist ideoloji de dâhil olmak üzere Alman ulus-devlet tecrübesi, köylüyü temel alan ilgilere hitap eden, yüzü geçmişe dönük, romantik ideolojilerin en kapsamlı örneklerinden birini sunar. Aydınlanma düşüncesinin bu ülkedeki zayıflığı ve moderniteyle geleneğin ani ve sert bir biçimde karşılaşması, *völkisch* ideolojinin sosyal ve tarihî arka planını oluşturan temel faktörlerdir. Bu bağlamda *völkisch* ideologlar, hayatlarına anlam katan değerlerin ve inançların yok edilmesine karşılık olarak *volk*'u yüceltiyorlardı.⁴² "Şimdiki dertlerimizin çoğu" di- yordu Hitler "şehir nüfusu ile köylü nüfusu arasındaki dengesizliğin bir neticesidir. Bu nedenle, bütün ulusun temeli olan sağlam bir köylü sınıfını korumaya ne kadar önem versek azdır. Eskiden beri sosyal rahatsızlıklara karşı en iyi savunma görevini köylülerden oluşan sağlam bir kitle görmüştür"⁴³

Köycülük bağlamında *völkisch* ideolojinin en dikkat çeken yönü, köksüzlüğe olan şiddetli tepkisi ve tabiata yaptığı özel vurgudur. *Völkisch* ideologlar, şehir hayatının menfi yönlerine bir alternatif oluşturması hasebiyle tabiatı yüceltiyorlardı. Şehir- lerin kirliliğine, plansızlığına, kalabalıklığına, kozmopolitliğine karşı tabiat, saflığı ve sadeliği vadediyordu. Onlara göre köylü demek, kökleri olan, istikrarlı, tabiata yakın saf Alman erkeği demektir. Meşhur bir *völkisch* deyişle "kandaki asaletin, köylüdeki asaletle aynı mânâya geldiği" iddia ediliyordu.⁴⁴

Gerçekten de köye/tabiat anaya dönüş özlemi, Nazi döneminde en sık işlenen temalardan biriydi. Sözelimi, 1937'de Alman sanatlarını temsil eden bir sergide

⁴⁰ Hitler, *age*, s. 34.

⁴¹ Hitler, *age*, s. 131.

⁴² Asım Karaömerlioğlu, *Orada Bir Köy Var Uzakta -Erken Cumhuriyet Döneminde Köycü Söylem-*, Birinci Baskı, İstan- bul, İletişim Yayınları, 2006, s. 192-193.

⁴³ Hitler, *age*, s. 145.

⁴⁴ Karaömerlioğlu, *age*, s. 194-195.

sergilenen resimlerin yüzde kırkını kır manzarası resimleri oluştururken, yalnızca iki resimde fabrika motifi işleniyordu.⁴⁵

Hitler döneminde “köycülük” fikrinin en önde gelen savunucusu, bu dönemde Tarım Bakanlığı da yapmış olan Richard Walther Darré idi. Darré, sanayi toplumunun tamamen ortadan kalkmasını ve onun yerini küçük ve orta ölçekli çiftliklerin almasını istiyordu. Ona göre tabiata ve toprağa yakın bir hayat gerçekten de tatmin ediciydi. Dolayısıyla Darré'nin en büyük arzusu, köylü Almanya'yı yeniden yapılandırmaktı.⁴⁶ Köylüyü toprağa yeniden bağlamak –ki bu, kan ve toprağın nikâhıyla mümkün olacaktı– hem köylünün topraktan kaçışını engelleyecek ve hem de Almanya'nın ulusal gücünü yeniden tesis edecekti.⁴⁷

Nasyonal Sosyalizmin köycü eğilimleri sözde kalmamış, sağlam bir köylü temelinin tesis edilebilmesi için bir de kanun çıkarılmıştır. Bu kanun, “miras yolu ile geçen çiftlikleri” konu alan *Erbhof* kanunudur (*Reichserbhofgesetz*). *Erbhof*lerin kurulması ile ilgili 12 Mayıs 1933 tarihli “kanun gerekçesi”nde şöyle denilmektedir: “Kopmaz toprak ve kan bağları, bir halkın refah dolu hayatı için gerekli ön şartlardır. Köylü sınıfı, doğal duygularından kaynaklanan bu bağı, bu kanunla birlikte yasal alanda da gerçekleştirmiş olmaktadır”.⁴⁸

Amacı istikrarlı bir köylü sınıfı yaratmak olan bu kanuna göre çiftliklerin azami 125 hektarlık bir alana sahip olmaları gerekiyordu. Asgarî ölçü olarak ise net bir rakam verilmemiş, ancak tek bir aileyi geçindirebilecek büyüklükte olmaları öngörülmüştü. Dolayısıyla bu ölçü, toprağın kalitesine ve ürünün çeşidine göre değişiklikler gösterebilirdi. Daha küçük araziler birleşme yoluyla, 125 hektardan büyük olanlar ise bölünerek veya özel bir müsaadeyle “*Erbhof*” statüsü kazanabiliyorlardı. Söz konusu arazilerin çok özel durumlar haricinde satılamayacağına ve ipotek altına alınamayacağına hükmeden kanun, parçalanmayı önlemek maksadıyla bunların sadece tek bir varise kalabileceğini belirtiyordu. Kanunun dikkat çeken yönü, çiftliğin bir *Erbhof* statüsüne yükselmesini isteyen mülk sahiplerinde ve kendisine miras kalacak kişilerde bir takım kriterler aramasıydı. Kanuna göre bu kişilerin öncelikle Alman ırkına veya muadili bir ırka mensup olması öngörülmüyordu. Bu kişilerden, soylarının Yahudilere veya diğer aşağı ırklara dayanmadığını, geriye doğru en az 1 Ocak 1800 tarihine kadar ispatlamaları isteniyordu. Keza Alman vatandaşı olmak da, sağlanması gereken diğer bir kriterdi.⁴⁹

⁴⁵ Karaömerlioğlu, *age.*, s. 196.

⁴⁶ Andrew Heywood, *Siyasî İdeolojiler*, Çev. Ahmet Kemal Bayram vd., Ankara, Adres Yayınları, 2007, s. 342.

⁴⁷ Lekan, *age.*, s. 161.

⁴⁸ Nicos Poulantzas, *Faşizm ve Diktatörlük*, Çev. Ahmet İnel, Birinci Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 2004, s. 334. Nazilerin köycü eğilimlerine rağmen nasyonal sosyalizmin bir kent hareketi olarak kaldığı, Nazi Partisi üyelerinin ancak küçük bir oranının köylü olduğu, partinin sorumlu kademelerinde hemen hiç köylü bulunmadığı belirtilmektedir. Bkz. Poulantzas, *age.*, s. 334-335.

⁴⁹ J. K. Galbraith, “Hereditary Land in the Third Reich”, *The Quarterly Journal of Economics*, Vol: 53, No: 3, May-1939, s. 465-467.

Fakat bütün bu hararetli köycülük eğilimine ve toprağa bağlı sağlıklı bir Alman ırkı yaratma arzusuna rağmen kanunun getirdiği yeni düzenlemelerin pek de başarılı olduğu söylenemez. Nitekim kanun, arazilerin ancak üçte birlik bir oranını *Erbhof* kapsamına alabilmiş ve mülk sahipleri tarafından, kendi arazilerini tanzim etme özgürlüklerini ellerinden alan bir proje olarak görülüp, benimsenmemiştir. Böylelikle bu teşebbüs, toprağa bağlı bir *völkisch* canlanış efsanesinin bir parçası olmaktan öteye geçememiştir.⁵⁰

5. Sonuç ve Değerlendirme

Nazilerin tabiata ilişkin tasavvurları ve buradan hareketle hayata geçirdikleri uygulamalar, politik ekoloji tarihinde gerçekten dikkate değer bir yer işgal etmektedir. Meseleyi cazip kılan husus hiç şüphe yok ki Nazilerin bu tasavvur ve uygulamalarının insanlığa karşı işledikleri ağır suçlarla el ele gitmiş olmasıdır. Naziler, fikirleri üzerinde romantik düşüncenin ve monizmin yarattığı tesiri ırkçı düşüncelerle harmanlamışlar ve neticede müfrit bir tabiat anlayışı geliştirmişlerdir. Bu bileşenlerin ortak yönü, insan aklını işlevsizleştirmekle malûl olmalarıdır. Gerçekten de romantik düşünce sezgiyi ve içgüdüyü yücelterek, monizm ise tabiat kurallarına tâbi bir insan anlayışı geliştirerek akli devreden çıkarmış ve tabiatı yegâne amaç derekesine yükseltmiştir. Nazilerin, ırkı toprakla özdeşleştiren anlayışları da buna eklenince, insanlık düşmanı eylemlerle tabiata olan düşkünlüğün bir arada var olmasını mümkün kılan elverişli bir vasat ortaya çıkmıştır.

Burada akla şu soru gelmektedir: Politik ekoloji tarihindeki bu karanlık Nazi tecrübesi acaba tarihin belli bir kesitinde yaşanmış olan arızı bir tecrübe midir, yoksa totaliterlik ve insan sevmezlik vasıfları ekolojik düşüncede mündemiç olan hususlar mıdır? Bu soru bağlamında Nazi ekolojisi, ekolojik düşünceye –bilhassa derin ekolojiye– yapılan eleştirilerde sağlam bir argüman olarak ele alınmakta, bazı düşünürler ekolojik düşüncenin birçok açıdan Nazilerin fikirleriyle örtüştüğünü ve bu hâliyle ciddi ölçüde bir insan karşıtlığı potansiyeli taşıdığını ileri sürmektedirler.

Şüphesiz bu görüşlerde haklılık payı olmakla birlikte, bugün yaşanan ekolojik meseleler karşısında dile getirilen hassasiyetleri topyekûn mahkûm etmek de mümkün değildir. Bu meseleler bağlamında yapılan her modernite eleştirisini akla karşı hastalıklı bir başkaldırı olarak görmek veya insanın tabiata karşı sorumluluklarını hatırlatan her söyleme insan karşıtı yaftası yapıştırmak doğru bir tavır olmaz. Fakat tabiatı yüceltmekle insanı değersizleştirmek arasında ince bir çizgi olduğunu hatırladıkça da yarar vardır. Tabiata karşı sorumluluk hissi taşımakla onu yegâne amaç olarak belirlemek, kuşku yok ki birbirinden çok farklı iki duruma işaret eder. Herhalde ekolojik mesele karşısında alınması gereken en sağlıklı tavır, Önder'in⁵¹

⁵⁰ David Nicholls, *Adolf Hitler: A Biographical Companion*, California, ABC-CLIO Inc., 2000, s. 1.

⁵¹ Tuncay Önder, "Derin Ekoloji Üzerine", *Liberal Düşünce*, Yıl: 8, Sayı: 30-31, Bahar-Yaz 2003, s. 110-111.

de işaret ettiği üzere, insanla tabiat ve akılla sezgi arasında sağlıklı bir denge kurmak ve birini diğeri aleyhine mutlaklaştırmamaktır.

Kaynakça

- Bassin, Mark, "Blood or Soil? The Völkisch Movement, the Nazis, and the Legacy of Geopolitik", *How Green Were the Nazis?: Nature, Environment and Nation in the Third Reich*, (Ed.) Franz-Josef Bruggemeier, Mark Cioc, Thomas Zeller, Ohio University Press, Athens-Ohio, 2005.
- Bauman, Zygmunt, *Modernite ve Holocaust*, Çev. Süha Sertabiboğlu, İstanbul, Versus Kitap, 2007.
- Bramwell, Anna, *Ecology in the 20th Century -A History*, New Haven and London, Yale University Press, 1989.
- Closmann, Charles E., "Legalizing a Volksgemeinschaft: Nazi Germany's Reich Nature Protection Law of 1935", *How Green Were the Nazis?: Nature, Environment and Nation in the Third Reich*, (Ed.) Franz-Josef Bruggemeier, Mark Cioc, Thomas Zeller, Ohio University Press, Athens-Ohio, 2005.
- Çiğdem, Ahmet, *Aydınlanma Düşüncesi*, Dördüncü Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 2003.
- Ferry, Luc, *Ekolojik Yeni Düzen -Ağaç, Hayvan ve İnsan*, Çev: Turhan Ilgaz, Birinci Baskı, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2000.
- Galbraith, J. K., "Hereditary Land in the Third Reich", *The Quarterly Journal of Economics*, Vol: 53, No: 3, May-1939, s. 465-476.
- Gerhard, Gesine, "Breeding Pigs and People for the Third Reich -Richard Walther Darré's Agrarian Ideology", *How Green Were the Nazis?: Nature, Environment and Nation in the Third Reich*, (Ed.) Franz-Josef Bruggemeier, Mark Cioc, Thomas Zeller, Ohio University Press, Athens-Ohio, 2005.
- Hitler, Adolf, *Kavgam*, İstanbul, MDS Yayınları, Baskı Yılı Yok.
- Heywood, Andrew, *Siyasi İdeolojiler*, Çev. Ahmet Kemal Bayram vd., Ankara, Adres Yayınları, 2007.
- Horkheimer, Max, *Akıl Tutulması*, Çev. Orhan Koçak, Altıncı Baskı, İstanbul, Metis Yayınları, 2005.
- Karaömerlioğlu, Asım, *Orada Bir Köy Var Uzakta -Erken Cumhuriyet Döneminde Köycü Söylem-*, Birinci Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 2006.
- Keith-Smith, Brian, "The Cultural Impact of Green Thought Under National Socialism: The Case of Lothar Schreyer", *Green Thought in German Culture -Historical and Contemporary Perspectives-*, (ed.) Colin Riordan, University of Wales Press, 1997.

- Lekan, Thomas M., *The Nation in Nature: Landscape Preservation and German Identity 1885-1945*, President and Fellows of Harvard College, 2004.
- Mosse, G. L., "The Mystical Origins of National Socialism", *Journal of the History of Ideas*, Cilt: 22, Sayı: 1, Ocak-Mart, 1961, s. 81-96.
- Nicholls, David, *Adolf Hitler: A Biographical Companion*, California, ABC-CLIO Inc., 2000.
- Önder, Tuncay, *Ekoloji, Toplum ve Siyaset*, Ankara, Odak Yayınları, 2003.
- "Derin Ekoloji Üzerine", *Liberal Düşünce*, Yıl: 8, Sayı: 30-31, Bahar-Yaz 2003, s. 95-111.
- Pepper, David, *The Roots of Modern Environmentalism*, London, Routledge, 1986.
- *Modern Environmentalism -An Introduction*, London and New York, Routledge, 1999.
- Poulantzas, Nicos, *Faşizm ve Diktatörlük*, Çev. Ahmet İnel, Birinci Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 2004.
- Richards, Robert J., *Myth 19 -That Darwin and Haeckel Were Complicit in Nazi Biology*, <http://home.uchicago.edu/~rjr6/articles/Myth.pdf>, Erişim: 27 Eylül 2009.
- Rollins, William H., "Whose Landscape? Technology, Fascism and Environmentalism on the National Socialist Autobahn", *Annals of the Association of American Geographers*, Volume: 85, No: 3, September-1995, s. 494-520.
- Staudenmaier, Peter, "Faşist Ekoloji: Nazi Partisinin "Yeşil Kanadı" ve Faşist "Ekoloji"nin Tarihsel Kökenleri", Çev. Ahmet Atıl Aşıcı ve Sezgin Ata, *İskenderiye Yazıları*, Sayı: 24, Ocak-Şubat 2000, s. 17-27.
- Staudenmaier, Peter, *Encyclopedia of World Environmental History*, Cilt: 2, 2003.
- Şahin, Yusuf, "Etik Ama Otoriter Bir Kavram: Kültürel Taşıma Kapasitesi", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt: 59, Sayı: 4, 2004, s. 195-226.
- Zegers, Peter, *Politik Ekolojinin Karanlık Yüzü*, Çev. Nihat Bekler, <http://www.geocities.com/radikalkararani/PolitikEkoKARANLIKYUZU.htm>, Erişim: 14 Nisan 2008.
- Zimmerman, Michael E., *Ecofascism: An Enduring Temptation*, <http://www.colorado.edu/ArtsSciences/CHA/profiles/zimmpdf/ecofascism.pdf>, Erişim: 26 Şubat 2009.